

ENSV MN Arhitektuuri Valitsuse
Teaduslik Restaureerimise Töökoda.

ERA.T-76.1.111
MUINSUSKAITSEAMET
ARHIIV
№ P-113

Tellija: Tallinna Linnamuseum.

Šifr.: 3(17)/57.

Objekt: Suurtükitorin "Paks Margareeta" ja temaga liituv
Suur Rannavärv koos väikese ümartorniga.

TEHNILISE SEISUKORRA
KIRJELDUS.

G. Jomm
Direktor: /G. Jomm./

K. Alve
Peaarhitekt: /K. Alve./

V. Raam
Van.tead.töötaja: /V. Raam./

Tallinn, 1958.a.

Käesolev tehnilise seisukorra kirjeldus, mis käsitleb end. suurtükitorni Paksu Margareetat ja temaga liituvat Suurt Rannavärvat koos väikese ümartorniga, on koostatud Tallinna Linna-museumi tellimuse nr.184, 14.okt. 1957.a. põhjal Teadusliku Restaureerimise Töökoja vanema teadusliku töötaja Villem Raami poolt detsembri kuus 1957.aastal.

Sissejuhatuseks.

Endise Rannavärava kindluslikku kompleksi kuuluvad peale langevõrega ning tõstesillaga varustatud värava veel kaks torni - suure rondeeli kujuline suurtükitorn Paks Margareeta värava idaküljel ja väiksem ümargune väravatorn värava lääneküljel - ning mõnevõrra hiljem ehitatud kaitsemüür, mis väravast idapool ulatub Paksust Margareetast Stoltingi nimelise linnatornini. Mõned aastad enne viimast sõda täiendati kõnesolevat ajaloolist ehitusterühma uute tarbeehitustega muuseumi jaoks. Need paiknevad Pika tänava ääres Paksust Margareetast lõuna pool. Tehnilise seisukorra kirjelduses on püütud peamist tähelepanu suunata nendele tehnilistele puudustele, mis on seoses vaadeldava arhitektuuri-mälestusmärgi ajaloolise ilme ja algsete ehitusosade säilitamisega ning parema esiletoomisega vaatlejaile. Paratamatult on siin vajalik olnud puudutada osaliselt ka hilisemate ümberhitustega seoses olevaid ehituslikke muudatusi ja nende mittevastavust käsitletava mälestusmärgi algsele tehnilisele seisukorrale. Arusaadav, et seda on võidud teha ainult sel määral, mis ei nõua täiendavaid lisaurimusi.

1. Lõunapoolne külg Pikal tänaval ja väike väravatorn.

Värava ja väiksema torni lõunafassaad on üldiselt korras. Torn alumine osa, kus algselt liitus torniga üle kraavi linna- poole kulgev madalam silla külgmüür, on murtud seinapind tasan- datud ebaühtlaselt laotud paekividega, milledest mõned on ase- tatud müürisse lapiti; leidub ka üksikuid telliseid.

Akna-avade paeraamistik on rahuldavas seisukorras.

Katuse karniis on korras.

Torni küljel paiknev krutsifiks on rahuldavas seisukorras, kuid suitsust tahmunud.

Torni sokli karniis on ca 75% purunenud välispinnaga. Ük- sikud ümaralt faasitud sokli karniisikivid on veel säilinud ja võimaldaksid kogu karniisi taastamist.

Ca 25% torni vungistikust, eriti torni keskosas, on tundu- val määral mõrdist tühjaks varisenud, mis progresseerudes võib tekitada müüri järkjärgulise varisemise.

Torni jalami põhjapoolisel küljel on hilisem kattevooderdis kogu ulatuses lahti vajunud, mille tagajärjel on tekkinud avar pragu torni jalami ja müürivooderdise vahel.

Mašikuli-vöö üldiselt korras. Põhjapoolne neljas konsool idast on alt purunenud. Konsoolidevahelised akna-pilud ja üla- avad üldiselt korras. Torni juurest põhjapoole kulgev metallist piirdeaed on maha langenud ja seda hoidnud kaks tsementposti pu- rustatud.

Katuse karniis korras.

2. Põhjapoolne värava-fassaad on üldiselt heas olukorras.

Vapikivi on suitsust tahmunud ja idapoolne ülemine nurk osali- selt murdunud.

Tõstesilla väikese luugi (idapool vappi) põrandakivi purunenud. Värava silluskaare idapoolse talumikivi põhjapoolne osa välispinnas purunenud. Purunenud on ka mainitud talumi all olev tahutud ja faasitud piidakivi. Ka piida alumiste kivide juures vähemaid defekte.

Idapoolse rauast väravahinge juures osa silluskaart ca 50 sm² ulatuses purunenud.

Värava idapoolse põskseina alumine osa on vuugistikust osaliselt kaotanud mörti (ca 2 m²).

Tugevalt on purunenud põhjapoolt vastu väravat kulgeva sein alumine osa. Purunemise sügavus ca 20 sm ja ulatus 1,25 m².

3. Väike väravatorn on seestpoolt kohandatud muuseumi otstarbeks ja on sellisena üldiselt heas seisukorras.

Torni alumine korrus on juurdepääsuks suletud ja tema tehnilist seisukorda pole seetõttu võimalik kirjeldada. Teisel korrusel, kus asub Linnamuuseumi ekspositsioon, on seinad krohvitud ja lubjatud. Aknanišid on korras. Teise korruse puidust vahelagi, mis koosneb nelinurkseks tahutud kuuhest talast ja neile paigutatud lõhikute taoliste laudadega, on tugevalt mädanenud ning pehastunud; välispinnal valkjas hallitusseen. Kolmanda korruse seinad krohvitud ja lubjatud. Aknapilud suletud. Ruumi kasutatakse muuseumi laoruumina. Väravapealselt torni kolmandale korrusele viiva ukse paaramistik on kadunud ja on säilinud ainult raamistiku jälg ehk süvend seinas. Katuse talastik, müürlatid ja roovitus heas olukorras. Üks alustaladest on kunagi löönud niiskuse tõttu mädanema, kuid on hiljem täiesti kuivanud ja vastab üldiselt tehnilistele nõuetele. Põletatud savikivist katusekate on terve ja hiljuti alt määritud.

4. Värvapealsed korrused.

Alumine neist on kasutatud ekspositsiooniruumina, on seest krohvitud ja üldiselt heas seisukorras. Langevärava luugiaugud põhjapoolses seinas suletud. Lõunapoolsed aknaavad on korras ning avatud. Suletud on läänepoolne laskepilu. Ülemine korrus on kasutatud muuseumi laoruumina ja on üldiselt korras. Värava langedvõre-seadeldise jaoks ehitatud vahe põhjaseinas, mis kunagi avanes vaadeldavale korrusele pika laia horisontaalse piluna, on palgiga täidetud; kinni müüritud on ka idapoolne külgsein. Põhja-seina krooninud pealt lahtised (?) laskepilud on kinni müüritud. Kinni müüritud on ka aknad lõunaseinas. Katuse talastik, müür-latid ja roovitus on heas tehnilises seisukorras. Põletatud savikivist katusekate on terve ja alt määritud. Lahti murdunud on kaks-kolm katusekivi.

5. Suurtükitorni Paksu Margareeta väliskülg ei ole praegu

täies ulatuses jälgitav, kuna ta alumine osa on mattunud täitepinnasesse, mis ulatub ligemale meetri kaugusele alumisest laskepilude reast. Tornü väline seinapind on alumises osas, mis moodustab $\frac{3}{4}$ torni praegusest kõrgusest, mitmesugustel põhjustel (ilmastik, tulekahjud, ümberehitused, võibolla ka pommitamised) tugevalt saanud kannatada, mille tõttu on müüri pind kohati kuni 50 sm sügavuselt varisenud. Välispinna purunemine on toimunud nii suurte laikudena kui ka üksikuid kivikihte mööda. Üksikute laskepilude restaureerimisel on seinapinda osaliselt taastatud, kuid võrdlemisi väikeses ulatuses, mis on seinu muutnud üldiselt lapiliseks. Praegu ei ole seinapinnas märgata progresseeruvat varisemisprotsessi, sest sidemört on vuugistikus püsinud tähelepandavalt hästi. Kogu sein on kattunud tumeda tahmakorraga (peamiselt lähedal paiknevate vabrikute suitsust, kuid tõenäoselt

ka viimasest põlemisest). Hiljem ehitatud ülemine korrus on säilinud suhteliselt hästi, tähelepanevaid müüripinna purunemisi ei ole ja kivide värvus on üldiselt heledam. Hilisaegset müüri- katust kandev mõikaprofiiliga paekarniis põhjapool ca 1 m ulatuses purustatud ja 1 m² seinamüüri selle all osaliselt varisenud. Ka mõned katusekivid puuduvad või on purustatud.

Alumine laskepilude rida, mille avasid iseloomustab lai kuid madal kaju, on üldjoontes säilinud. Osa piludest on kinni müüritud. Lahtistel avadel on pörändad 1-2 kivikorra paksuselt purunenud ja mulda ning prahti täis. Pika tänava poolt loetledes on kaks esimest laskeava väljaspoolt lahti. Nende silluskaarred on rahuldavas seisukorres. Kolmas ava on väljast kinni müüritud; pöränd terve. Neljas ja viies ava on väljast lahti, kuid pörändad, nagu esimestelgi, tugevalt purustatud.

Teisele laskeavade korrusreale on läänepool iseloomustav avade kitsas piklik kaju, kuid idapool on 4 ava laia suuga. Pika tänava poolt loetledes on esimese ja teise laskepilu väliskuju taastatud. Kolmas ava on täiesti purustatud ja uue müüri- laoga suletud. Neljas ava on taastatud, kuid silikaatkividega kinni müüritud. Viies ava on purustatud ja jäljetult kinni müüritud. Kuues ava on osaliselt lahti, alumises osas tugevasti purustatud. Seitsmes ava, osaliselt idapoolsest kaitsemüürist kaetud, on purustatud ja kinni müüritud.

Kolmandat laskeavade korrusrida iseloomustab avade lai kõrge kaju. Esimene ava (Pika tänava poolt arvates) on täielikult kinni müüritud; silluskaar ja külgkivid on terved. Teine ava on kinni müüritud; silluskaar ja külgkivid ainult osaliselt säilinud. Kolmas ava on restaureeritud ja väljast lahti. Neljas ava on väljast lahti; osa läänepoolset piita ja silluskaart purunenud. Algsed pörändakivid puuduvad ja asendatud juhuslike uutega.

Viies ava on taastatud ja väljast lahti. Kuues ava on kinni müüritud; silluskaar ja piidad terved, alumine osa lagunenu. Seitsmes ava on tellistega kinni müüritud; küljkivid purunenud, osa silluskaare kive säilinud. Kaks viimast ava on säilinud ainult välisküljel, kuna torni siseküljel on nad likvideeritud ja asendatud uue seinamüüri. Lisaks neile paikneb seespool idapoolset kaitsemüüri kinnimüüritud laskeava.

Neljäs laskeavade korrusrida suurte avarate laskeavadega, mille silluskaared on laotud märksa teisiti kui alumistel ridadel ja lähenevad korvkaare-tüübile, on täielikult kinni müüritud. Oma algkuju ja silluskaare on säilitanud ainult 4 laskeava, kuna teised on välisküljel täielikult likvideeritud. Viies säilinud, kuid kinnimüüritud ava paikneb seespool idapoolset kaitsemüüri.

Kolmanda ja neljanda laskeavade rea vahel on osaliselt säilinud ca 50-100 sm kõrgused vertikaalsed, serviti müürisse paigutatud paeplaadid, mis on ilmselt olnud hästi töödeldud ja kunagi moodustanud kaitsekorruse laskeavade raamistikke, mis likvideeriti torni kõrgemaks ehitamisel XVIII sajandi algul. Arvult on neid kive veel säilinud viisteist. On ka oletatud, et nad moodustasid vaadeldava torni algset kõrgusjoont tähistava maškuli taolise karniisi.

6. Paksu Margareeta torn seestpoolt on säilinud märgatavalt paremini kui väljastpoolt. Müürifaktuur on üldiselt püsinud, kuid vuugistik on kolme alumise korruse ulatuses kaotanud kahjustaval määral siduvat ning müüri kaitsvat lubimörti. Mainitud nähtuse tagajärjel on torni sisemine seinte pind üleni rohtu kasvanud (väljaarvatud ülemine korrus), mille juurestik mõjub müüristruktuurile ajajooksul hävitavalt. Tühjadesse vuukidesse

koguneb sademete niiskust, mis kevedeti ja sügiseti külmudes omakorda lõhub müüri. Kirjeldatud olukorrast põhjustatuna ongi torni sisemine seinapind progresseeruvalt purunemas, mida välisküljel ei olnud märgata. Müüridesse tungiva niiskuse hulka suurendab tunduvalt asjaolu, et korruste kaupa astmeliselt ahenev seinamüür ei ole taanduvate astmete kohal mitte täielikult kaitsitud sademete eest. Vesi tungib läbi tühjenenud vuugistiku seinalumistesse osadesse, mille tagajärjel kiireneb müüri riknemine. Alumiste laskeavade silluskaared ongi just peamiselt selletõttu praegu halvas seisukorras (käsoleva ülevaatuse teostamise ajal tilkusid alumiste laskeavade silluskaared vett, kuna eelmistel päevadel oli vaheldumisi sadanud vihma ja külmetanud). Torni müüripealset varjav katus ulatub katma ainult ülemist õhukest müürikrooni. Torni lõunapoolne osa on täielikult kaotanud oma esialgse kuju varisemiste ning hilisemate juurde- ja ümberhituste tagajärjel. Viimaste tehniline seisukord juba nende lühikesee ealtõttu on kõigiti rahuldav; alumises osas on täheldatav vuugistiku tühjenemine mõrdist.

Alumine laskepiluade rida, kus on säilinud 1 ava rohkem kui välisküljel, on puhastamata ja prahti ning mulda täis. Osa neist on varjatud puukuuridest ja prügikastist, mis mälestusmärgi säilitamise ja eksponeerimise seisukohalt on täiesti lubamatu ja nõuab kiiret likvideerimist (see pole mõeldav enne, kui Linnamuuseumile on antud vajalikud kütuse-säilitamise ruumid. On häämastav, et vastavad organid seda senini pole suutnud teha). Kõikide avade silluskaared, peale ühe idapoolse, mis on hiljem taastatud, on tehniliselt mitterahuldavas seisukorras. Pika tänava poolt arvates esimese laskepilu silluskaar puudub. Neljas laskeava on kaotanud laevõlvi; ava silluskaares on purunenud 3-4 keskmist kivi; ava algsed põskseinad on purustatud ja hiljem pa-

randatud algset kaju mitte arvestades. Lõuna-idapoolseim on kinni müüritud. Edelanurgas vana kinnimüüritud trepi alumine, lahti-olev osa on prahti täis ja korrastamata. Ükski laskeava ei ole täielikult avatud ega anna täit kujutlust oma algsest illest. Esimese korruse seinast suuremast paksusest tekkinud astmetaoline taanduv müüriant, kuhu algselt toetus teise korruse pööranda taastik, on pealt kaitsev tsementmördi kate osaliselt purunenud, serv rohtumas ja lahtise mördi prahiga kattumas.

Teises laskeavade reas on avad (kagu osas) osaliselt ümber ehitatud või kinni müüritud (Pikale tänavale viiva värava kohal). Kolme säilinud ava silluskaared on taastatud ja heas seisukorras. Ülejäänud avade seisukord on rahuldav. Kõik avad on väljastpoolt kinni müüritud. Ka selle korruse seinast lõpetav, taanduv müüriaste on pealt kaitsev tsementmördi kate osaliselt purunenud, serv rohtumas ja osaliselt mördiprahiga kattumas. Seinast alumises osas, vastu alumise korruse astet, on müüripind kohati purunenud - kokku ca 4 m² ulatuses.

Kolmandas laskeavade reas on neli laskeava taastatud ja suhteliselt heas seisukorras. Viies, idapoolseim on püsinud algsel kujul, kuna lõuna-idapoolsed on täielikult likvideeritud. Korrust lõpetava müüriantide tsementmördi kate osaliselt purunenud.

Neljanda korruse laskeavad on kõik säilinud. Kaheksa neist on seespoolt kinnimüürituina terved. Üheksas lõunapoolne likvideeritud. Müüripind heas seisukorras. Müüripealne kaitsekatus korras (väljaarvatud eelpool märgitud purunenud karniisi kohal).

Torni sisemuses moodustunud hoovi pinnas on kerkinud pea-aegu alumiste laskeavade pöörandani ja varjab alumise korruse alumist seinast, mille tõttu laskeavade ja pööranda suhe on desorienteeriv ning algset ilmet tugevasti moonutav. Selle all kan-

natab ka torni algne ruumiline proportsioon ja üldmõju. Põhiplaani- lilt hoburauakujuline torni edelapoolne sirge ning paksuselt suhteliselt õhuke sein on ainult osaliselt (peamiselt külgmistes osades) säilitanud algset müüri. Seina keskmine osa kolme pealistikku asuva avaga pärineb hilisemast ajast, kui torn ümber ehitati kasarmuks ja vanglaks.

Lõunapoolse sisehoovi poolt on kõnesolev sein allpool teise korruse ukseava tugevalt lagunemas, vaugistikust on varisenud tunduval määral mörti ja seina alumine osa on varjatud hoovi nurka kuhjunud mulla- ja prahihunnikust. Seina müüri alumises osas on (kuni 3 m kõrguseni) vaugistikust varisema hakanud mörti.

7. Paksu Margareeta ja Stoltingi vaheline kaitsemüür on ainult üldjoontes säilinud. Paksu Margareeta poolne osa koos vä- ravaga on rõhuvas osas taastatud hiljem, kusjuures ei ole arves- tatud müüri algset kuju ning iseloomu. Müüripealne on kaitstud madala katusega, mille põletatud savikivist kate on muutunud auklikuks ja vajab kiiret parandamist.

Väljaspoolt on sein suhteliselt paremini säilinud kui hoovi poolt. Ca 75% vaugistikku on tunduval määral kaotanud sidemördi. Ülemisest, raidraamistusega varustatud väikeste laskepilude reast on põhjapoolseid laskepilud müüri taastamisel likvideeri- tud. Kolm pilu keskosas on kaotanud raamistuse. Kahel on raamis- tus säilinud osaliselt. Lõunapoolsetel on raamistus püsinud. Kõik säilinud avad on kinni müüritud, kusjuures on lahti jäetud ainult välimine osa kiviraamistuse sügavuselt. Alumised, madalal paiknevad laskeavad on välisküljes peale ühe kõik osaliselt pu- rustatud või täiesti likvideeritud. Purustused on peamiselt ava- de alumise osa piirkonnas. Maapind on siingi tõusnud liiga kõr-

gele ja ulatub osaliselt laskeavadesse, täites need prahi ja mullaga. Müüri lõunapoolsesse külge on ehitatud kaks uut suurt akent, mis oma ehitusajalooliselt tähenduselt meie oludes erakordset müüri näotult rikub ja moonutab.

Vaadeldav müür on ainuke selle perioodi kindlusmüüri näidis Eestis ja vajab, eriti alumiste laskeavade huvitavaid erilaadseid vorme silmaspidades, kõige kiiremat taastamist ning korrastamist.

Seespoolt on hoovipinnas alumiste laskeavade vöö täielikult sulgenud. Kogu seinapind on üldiselt tugevalt lagunenu ja varisenud. On moodustunud kuni 3 m² suurused tühemikud, mis seina täielikult moonutavad. Ülemiste laskepilude kohal on seinapind tugevalt varisenud. Hilisemad juhuslikud parandused (osaliselt tellistega) on pilti veelgi moonutanud ja laskepiludest pole tegelikult enam mingit algset kaju säilinud, ja nende taastamine eeldab hoolikat uurimist. Müüri vuugistik on vähemalt kuni 80% oma välispinnas kaotanud siduva ning kaitsva lubimõrdi. Kaitsemüüris paikneva hilisaegse värava alumised piidakivid on purunenud ja korrastamata.

Teised, siin mainimata jäänud Linnamuuseumi ruumid kuuluvad ehituslikult käesolevasse sajandisse. Nad on üldiselt heas tehnilises seisukorras ega vaja praegu sanitaar-remonti.

Teostamisele tulevate tööde kaalutus.

Käesolevas tööde kaalutluses ja temaatilises plaanis on konkreetset majanduslikku olukorda arvestades ettenähtud tööde teostamine kahes suuremas järigus. Esimesse järku on paigutatud tööd, millel on kiirem iseloom nii mälestusmärgi säilitamise kui ka eksponeerimise seisukohalt. Teise järku kuuluvaks aga on loetud tööd, mis on seotud teatud osade taastamisega, millele paratamatult peab kaasuma uurimistöö objektid endal ja ka arhiivmaterjalide osas.

Esimeses järjekorras teostamisele tulevad tööd.

I Väikese väravatorni juures.

- 1). Purunenud sokli-karniis (ca 75% kogu pikkusest) katta tsemendiseguse lubimördiga.
- 2). Keskmise seiniosa (ca 25%) tühjaks varisenud vuugistik uuesti täita tsemendiseguse lubimördiga.
- 3). Põhjapoolse välise voodermüüri ja torni vahele tekkinud pragu täita tsemendiseguse lubimördiga ja kirdepoolse alumise sokli purunenud friis katta tsement-lubimördiga.
- 4). Vuukida kirdepoolse sokli müür - 6,5 m².
- 5). Teise korruse vahelagi asendada uuega. Töö teostada vana konstruktsiooni täielikult matkides.
- 6). Uuesti paigaldada põhja-lääne poolne metallist piirdeaed ja parandada osaliselt purustatud betoonpostid - 6 jm.
- 7). Krutsifiks lõunapoolsel välisseinal pehmete harjadega puhtaks pesta.

II Värava juures.

- 1). Põhjapoolsel seinal paiknev vapikivi pesta puhtaks pehmete harjadega.
- 2). Taastada värava idapoolse talumi purunenud profiilkivi ja selle all 3 faasitud piidakivi; läänepiidas 2 faasitud kivi taastada.
- 3). Täita uute kividega väravahinge juures olev müüriauk, mis ulatub väravakaarde.
- 4). Alumised seinamüüride osad (kuni 1 m kõrguseni) kahel pool idapoolset väravapiita 50% ulatuses uuesti vuukida ja purunenud müürijalam põhjas kuni 1,5 m pikkuselt parandada.
- 5). Taastada väravat riivistanud palgi avaused külkseintes.
- 6). Üksikud lahtised katusekivid kinnitada ja tihendada.

III Paksu Margareeta välisküljel teostatavad tööd.

- 1). Viis alumist laskeava avada, põrandad taastada.
- 2). Teises laskepilude reas välisküljel avada ja korrastada 3 esimest laskeava, 5.ava ja 6.ava ning 7.ava, kokku 6 ava (võimaluste puudumisel teostada II jrk.-s.).
- 3). Kolmandas laskepilude reas välisküljel avada ja taastada kõik 7 laskeava (võimaluste puudumisel teostada II jrk.-s.).
- 4). Põhjapoolses osas parandada ca 1 m purustatud katusekarniisi ja 1 m² müüri selle all; katusekivid samal kohal korrastada koos 5-6 kivi asendamisega uutega. Samuti kagupoolses nurgas parandada ca 1 jm karniisi.

IV Paksu Margareeta tornisisesed tööd.

- 1). Kogu müüripinna ulatuses kõrvaldada taimestik.
- 2). Vuugistik, kõik laskepilud ja müüriastmed puhastada lahtisest

lubimördist ja sinna korjunud prahist.

- 3). Tornisisene hoov puhastada kõikidest kõrvalehitustest (prügikast, kuurid, turbahunnikud jne.).
- 4). Korrustevahelised müüriastmed katta tsementmördi segul paeplaattidega (plaatide servad 5-10 sm paigutada eenduvaina üle seinapinna, et vältida sademete mõju müürile). (Võimaluste puudumisel teostada II jrk.-s.)
- 5). Kolme alumise korruse vuugistik uuesti täita vähese tsemendisaldavusega lubimördiga (kõik müürikivid jätta seejuures täiesti puhtaks mördist).

V Idapoolne kaitsemüür.

- 1). Ca 75% välise seinapinna vuugistikust puhastada lahtisest mördist ja uuesti täita vähese tsemendisekulise lubimördiga (kõik müürikivid jätta mördiga katmata ja täiesti puhtaks). (Majanduslike võimaluste puudumisel teostada II jrk.-s.)
- 2). Purunenud või lahtised katusekivid uuesti tihendada, vajaduse korral asendada uutega.

Teises järjekorras teostamisele tulevad tööd.

- 1). Koostada Suure Rannavärava kompleksse mälestusmärgi kohta ajalooline õiend.
- 2). Koostada kõnesoleva objekti looduses uurimise temaatiline plaan ja vastavalt sellele viia läbi objekti ammendav looduses uurimine.
- 3). Uurimistulemuste kohaselt avada ja taastada kõik Paksu Margareeta laskeavad (väljaarvatud mõned läänepoolsed, mis on ümberehitatud või suletud hilisemate kapitaalsete juurde- või ümberehituste käigus).

- 4). Tornisisene pörand viia algsele nivoole.
- 5). Üheaegselt laskeavade väliskülgede taastamistöödega täita uue müüritusega torni välispinnal leiduvad sügavamad purunenud pinna-osad. Kirjeldatud töö teostada nii, et seinapind sellest ei muutuks laiguliseks; parandatavad kohad võimalikult siduda taastatavate laskeavade kaare- ja piida-kividega.
- 6). Idapoolse kaitsemüüri jalam puhastada sinna kuhjunud mullast kuni alumiste laskeavade täieliku paljastumiseni. Linnapoolsel küljel on selleks vajalik kõrvaldada ca 1,5 m sügavuselt kogu praeguse hoovi mullapinnas.
- 7). Taastada kõik võimalikud alumised laskepilud vastavate tööjooniste kohaselt.
- 8). Taastada kõik ülemised väikesed laskepilud vastavate tööjooniste kohaselt (kahe viimase punkti puhul on vajalik arvestada p.2. mainitud uurimistööde tulemusi).
- 9). Peale taastamistööde lõpetamist katta mõlemad hoovipinnad jämeda kruusaga. Mõlemat hoovi kasutada raskete relvade ekspositsiooniks ainult piiratud määral. Lepidaariumiks hoovid kui ilmastiku-lahtised kohad ei ole kuidagi vastu võetavad.
- 10). Välja töötada mälestusmärgi ajaloolist üldilmet mittesegav lahendus selleks, et külastajatel oleks võimalik pääseda kõikide korruste laskepilude juurde ja nautida torni ülemiselt korruselt linnavaadet.
- 11). Ühendada Rannavärava kompleksiga Stoltingi linnatorn, mis moodustavad ühtse vana-aegse linnakindlustusliku omavahel seotud terviku. Stoltingi ja Linnamuuseumi praeguste ruumide vahelisel alal paiknevad hooned ja krundid anda Linna-

muuseumi kasutamisele, ilma milleta ei ole mõeldav Tallin-
nat vääriva muuseumi nii teadusliku kui ka populariseeriva
ja poliit-propaganda-alase töö tänapäevne organiseerimine.
Seda nõuavad ka muuseumi majanduslikud tarvidused (kütuse
paigutamiseks, magasinideks jne.). Ainult nii oleks võima-
lik ka loetletud arhitektuurimälestusmärkide nõuetekohane
restaureerimine ja eksponeerimine vana Tallinna küllastaja-
tele ja uurijatele.

A. Ream.

/V.Ream./

Vanem teaduslik töötaja